

²² Чрезвычайная ситуация глобального характера и формирование современной теории безопасности // Социально-политические аспекты обеспечения государственной безопасности в современных условиях: Сб. статей. – М.: Граница, 1994. – С. 111.

²³ Туманов Г. А., Фришко В. И. Общественная безопасность и ее обеспечение в экстремальных условиях. Советское государство и право. – 1989. – № 8. – С. 21.

²⁴ Прохожев А. А. Национальная безопасность: к единому пониманию сути и терминов // Безопасность. – 1995. – № 9. – С. 11; Тепечин В. И. Социология национальной безопасности как «новая» парадигма социологического знания // Безопасность. – 1995. – № 3–4. – С. 90.

²⁵ Пироженко В. Методологія операціоналізації основних понять національної безпеки: гуманітарна складова // Політичний менеджмент. – 2006. – № 3. – С. 23.

Резюме

Розглянуто особливості тлумачення категорії «безпека» та її застосування у різних словосполученнях. Проаналізовано правові норми та погляди різних науковців щодо визначення зазначеної дефініції. Запропоновано авторське визначення категорії «фінансова безпека».

Ключові слова: безпека, фінанси, фінансова система, фінансова безпека.

Резюме

Рассмотрены особенности определения категории «безопасность» и ее использования в разных словосочетаниях. Проанализированы правовые нормы и взгляды разных ученых в отношении определения данной категории. Предложено авторское определение категории «финансовая безопасность».

Ключевые слова: безопасность, финансы, финансовая система, финансовая безопасность.

Summary

Were discussed specifics of determining category of "security" and options for its use in various word combinations. Analyzed the legal norms and views of the various scholars regarding the definition of this category. It was proposed to the author's definition of «financial security».

Key words: security, finance, financial system, financial security

Отримано 26.09.2012

Л. В. ТРОФІМОВА

Лариса Віталіївна Трофімова, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент Науково-дослідного інституту фінансового права НУДПС України

ФІНАНСОВЕ ПРАВО ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Сучасна теорія і практика потребує пошуку нових методологічних підходів у дослідженні фінансового права і його складових як складного історично сформованого явища правового буття. Фінансове право є необхідною умовою і ефективним засобом реалізації Конституції і законів України у сфері функціонування публічних фінансів у процесі фінансової діяльності держави. Бюджет будь-якої країни відображає її соціально-економічну і політичну природу та зміст фінансової діяльності.

Фінансове право як галузь права є складним поліструктурним динамічним утворенням. Правовідносини з приводу фінансів відображають економічні суспільні відносини, тому зміни в економічному розвитку країни безпосередньо впливають на процес структуризації цієї галузі¹. Як відомо, генератором діяльності держави виступають фінансові відносини. А за умов фінансової нестабільності у більшості сфер суспільного життя комплексне дослідження теоретичних і практичних проблем формування й реалізації фінансової політики є, на нашу думку, актуальним. Якщо врахувати функції фінансової діяльності держави (утворення, розподіл і перерозподіл публічних доходів, використання публічних витратків, контроль за фінансовими ресурсами, емісія грошових знаків), то можна зрозуміти, що фінансова політика, маючи за мету досягнення балансу доходів і витрат та фінансової стабільності, не стоїть осторонь жодного напрямку, оскільки фінансова діяльність здійснюється різними методами. Методом фінансового правового регулювання є система прийомів, способів безперервного правового впливу на поведінку учасників фінансових відносин, на характер взаємозв'язків між ними та цілеспрямовані дії з використанням фінансових інструментів, важелів і стимулів.

Дослідження проблем правового регулювання процесу формування й реалізації фінансової політики, фінансових та бюджетних відносин, владних повноважень публічних органів, адміністрування податків, ор-

ганізації фінансового контролю та ролі органів державної влади у цьому процесі дуже важливо для сучасної науки фінансового права. Поєднання політики реформ та фінансової стабілізації у державі з активною політикою економічного зростання є складовими фінансової безпеки при захисті національних фінансових інтересів. Розвиток країни виключно на основі ринкового саморегулювання і державна політика невтручання у фінансово-економічні процеси загрожує руйнації національної цілісності суспільства, призводить до розбалансованості та кризових явищ, тому, на нашу думку, важливо усвідомлювати цінності громадянсько-го суспільства, принципи правової держави і цілі фінансової політики.

Проблеми фінансової політики перебувають у колі досліджень Л. К. Воронової, М. В. Карасьової, П. В. Мельника, Ф. О. Ярошенка, багатьох інших вітчизняних і зарубіжних теоретиків та практиків, однак в умовах фінансової кризи, значного державного боргу і активного проведення реформ набувають особливого значення з метою переоцінки здобутків і прорахунків реального стану економіки, удосконалення правового режиму регулювання фінансових відносин, забезпечення фінансової стабільності й незалежності України в глобальному просторі міждержавної конкуренції.

Публічно-правові відносини – це врегульовані нормами права відносини правової сфери, в основі якої лежать державні інтереси як складова публічних. Відносини у сфері фінансової діяльності держави, що мають нормативно-правове закріплення, є об'єктом дослідження фінансового права. На наш погляд, видається слушним і цілком логічним висновок російського вченого М. В. Карасьової про те, що на сьогодні предмет фінансового права необхідно визначати через майнові та пов'язані з ними немайнові відносини, що виникають у процесі фінансової діяльності держави й муніципальних утворень, хоча, наприклад, відомий вітчизняний вчений Н. Ю. Пришва не погоджується з такою позицією². Форми державної діяльності, на думку Д. В. Вінницького, у межах яких утворюються бюджетні доходи (справляння податків і зборів, приватизація, використання державної власності у найрізноманітніших формах), дуже відрізняються, щоб їх детальне правове регулювання здійснювалося єдиним правовим утворенням із використанням арсеналу методів та способів, що належать до однієї підгалузі чи інституту³.

За визначенням, наведеним у юридичній енциклопедії фінанси (франц. – кошти, від старофранц. – завершувати виплату, від лат. – кінець) – узагальнене поняття, що характеризує систему економічних і правових відносин у процесі формування, розподілу, перерозподілу і використання грошових коштів⁴. Фінанси є тим економічним інструментом за допомогою якого держава, по-перше, сприяє процесу накопичення капіталу, що визначає темпи економічного зростання; по-друге, впливає на процес формування і використання сукупного суспільного продукту у цілому і його складової – національного доходу зокрема; по-третє, впливає на процес відтворення робочої сили⁵; фінанси – це відносини, що завжди мають грошовий характер і у яких однією стороною виступає держава⁶; фінанси – це вартісна категорія, що органічно пов'язана з рухом вартості у її грошовій формі, з утворенням та використанням різних грошових фондів (державного бюджету, місцевих бюджетів, спеціальних фондів); фінанси – це сукупність відносин, що мають розподільчий характер і опосередковуються через доходи й видатки громадян і юридичних осіб – суб'єктів господарської діяльності, фінансово-кредитних установ, держави, міжнародних фінансових організацій тощо⁷; фінанси як правову категорію можна використовувати у двох аспектах: широкому (міжгалузевому) і вузькому (фінансово-правовому)⁸.

Фінансова система як об'єктивне явище (публічні й приватні фінанси, державні фінанси, міжнародні фінанси, фінансовий ринок, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств) є ознакою незалежності держави. Фінансова система України, незважаючи на певний шлях становлення, перебуває у стадії динамічного розвитку, оскільки рухає економічні процеси. Фінансове і адміністративне право теоретично, методологічно, і відповідно, практично впливає на регулятивні механізми, що ґрунтуються на фінансово-економічних інтересах, адже фінансовий ринок як узагальнена система фінансових відносин об'єднує публічні, приватні, міжнародні фінанси. І в кожному суспільстві держава повинна бути гарантом захисту загальнолюдських цінностей, прав та свобод громадян. Для керівництва фінансовою діяльністю існує система державних органів і установ загальної та спеціальної компетенції. Правові засади функціонування фінансової системи України визначаються актами законодавства. Новий розвиток вітчизняної фінансової системи пов'язується із вступом України до СОТ. Основою фінансової політики держави є вибір фінансово-правової моделі розвитку суспільства за участі у формуванні фінансової політики усіх гілок влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, небайдужих громадян, міжнародного співтовариства.

Фінансове право, як зазначає корифей вітчизняної науки Л. К. Воронова, регулює специфічний вид відносин, що виникають у процесі формування, розподілу і використання централізованих та децентралізованих фондів коштів, необхідних для виконання функцій органами держави і місцевого самоврядування⁹; фінансове право – це публічна галузь права, що містить сукупність юридичних норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі створення, розподілу й використання фондів коштів (фінансових ресурсів) держави та органів місцевого самоврядування, необхідних для реалізації їх завдань і функцій¹⁰; фінансове право як галузь охоплює сукупність правових норм, що регулюють фінансову діяльність держави й органів місцевого самоврядування¹¹.

Загальна частина фінансового права репрезентована функціональними інститутами, що упорядковують предметні, більш досліджені матеріальні інститути особливої частини та менш досліджені процесуальні предметні інститути. Процесуальна частина фінансового права представлена тими інститутами, що передба-

чають використання при вирішенні конфліктів адміністративного (спори за участі суб'єкта владних повноважень, адміністративний договір, бюджетний процес), господарського (стягнення за кредитами під державні гарантії), цивільного і кримінального (збитки держави), конституційного (неконституційність законів і офіційне тлумачення) судочинства. Фінансова політика у системі фінансового права, на нашу думку, має свій правовий режим та не може ототожнюватись з поняттям «фінансова діяльність держави», оскільки впливає на організацію і регулювання складного і розгалуженого фінансового правового процесу, який досліджує вітчизняний вчений Л. М. Касьяненко.

Глибинні начала фінансового права зумовлені первинною потребою індивіда і держави – забезпечити своє існування, зберегти себе як феномен. Саме цей феномен життя сучасного цивілізованого суспільства й покликана адекватно розкрити пострадянська наука фінансового права і тим самим виробити теоретичні передумови нової, по-справжньому ефективної фінансової політики держави як особливого суб'єкта фінансових правовідносин¹².

Зміст фінансової політики багатогранний і включає: вироблення науково обґрунтованих концепцій розвитку фінансів, що формуються на основі вивчення вимог економічних законів, всебічного аналізу стану історичного розвитку держави, перспектив розвитку трудових сил і виробничих відносин, потреб населення і врахування стану міждержавної конкуренції; проведення реформ ціноутворення і оновлення антимонопольного законодавства; децентралізацію бюджету, а також, на нашу думку, можливості ознайомлення громадськості з проектами законів та документами, що стосуються інтересів усього суспільства (оприлюднення демоверсій надає уяву користувачам про підготовку продукту (в нашому випадку – стратегії, концепції, програми) і створюються у якості реклами, привертають увагу до майбутніх змін).

Зазвичай саме політику розуміють як сукупність засобів та методів для реалізації інтересів і досягнення цілей у взаємовідносинах між різними групами у соціальному середовищі, державами й народами. Це пов'язано із боротьбою за здобуття і утримання влади, що використовується як інструмент регулювання процесів у суспільстві. Реалізація функцій будь-якої державної організації задля досягнення поставлених цілей і розв'язання завдань відображає її роль у суспільстві (забезпечення конституційних гарантій; зрозумілі для людей поведінкові моделі; соціальна активність; захист національних інтересів).

Політика (грец. *politika* – державні чи суспільні справи) – система цілей та засобів їх досягнення тієї чи іншої держави у сфері внутрішнього і зовнішнього життя¹³; *політика* – сфера людської діяльності, пов'язана з відносинами між суспільними групами, партіями, державами з приводу завоювання, утримання і використання влади, що охоплює як певні настанови й цілі, якими суб'єкти керуються у своїх справах, так і практичну діяльність щодо їх реалізації¹⁴. *Політичний* – пов'язаний з політикою; державний, суспільно-правовий¹⁵.

Правова політика: 1) у широкому розумінні – політика держави, заснована на праві; 2) у вузькому значенні – державна політика у правовій сфері суспільного життя¹⁶; політика держави, спрямована на забезпечення прав і свобод громадян, законності й правопорядку у суспільних відносинах¹⁷. *Економічна політика* – сукупність заходів, що здійснюються уповноваженими державними органами для досягнення бажаного стану економіки¹⁸. *Економічна політика* являє собою цілі, напрями, шляхи, методи, важелі розвитку економіки, визначені суб'єктами влади. Економічна політика включає економічну стратегію і економічну тактику. *Об'єктом економічної політики* є потреби та інтереси суб'єктів господарського життя, усіх верств населення, їх добробут – родові ознаки рушійних сил економічного життя суспільства¹⁹. *Суб'єктом економічної політики*, який формує і здійснює економічну стратегію, є політичні, державні та суспільні організації, трудові колективи, працівники, громадяни²⁰.

Публічна політика значною мірою ґрунтується на ієрархії державного управління, а тому у багатьох університетах цю науку поставили поряд з наукою про державне управління і в дослідженнях, і в навчальному процесі²¹. Віддавскі каже: «Аналіз політики – це прикладна підгалузь, зміст якої не можна визначити дисциплінарними межами, а лише тим, що стосується часу й природи проблеми». Аналіз політик і проблем дедалі більше набуває міждисциплінарного характеру²².

Кемпбелл Р. Макконнелл і Стенлі Л. Брю визначають *фінансову політику* як зміни, що вносяться урядом у порядок державних витрат і оподаткування та спрямовані на забезпечення повної зайнятості й неінфляційного національного продукту²³. О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць вказують, що *фінансова політика держави* – це самостійна сфера діяльності її уряду, пов'язана з фінансовими відносинами²⁴. За словниковими джерелами *фінансова політика* – система заходів у сфері фінансів з метою цілеспрямованого впливу держави на розвиток фінансово-кредитної системи і національної економіки загалом²⁵; *фінансова політика* – система заходів (законів, адміністративних рішень) у сфері фінансів з метою цілеспрямованого впливу держави на розвиток фінансово-кредитної системи та національної економіки загалом²⁶; фінансова політика – сукупність державних заходів щодо використання фінансових відносин для виконання державою своїх функцій²⁷.

З позиції вчених-економістів М. Я. Азарова, Ф. О. Ярошенка, Т. І. Єфименко визначення фінансової політики тільки як сукупності (комплексу) заходів не можна вважати вдалим, адже ті чи інші заходи впроваджують з метою реалізації певних напрямків діяльності, що мають об'єктивний, постійний характер, тому *доцільно розглядати політику як управління певними процесами*, а зведення фінансової політики до сукупності законодавчих актів, грошово-кредитних та цінових інструментів, заходів органів державної влади то-

що являє собою змішаний підхід. Виходячи з цього вчені, узагальнюють, що *фінансову політику* можна визначити як управління суб'єктами господарської діяльності фінансовими операціями з метою досягнення визначених результатів²⁸, що, на нашу думку, притаманно фінансовій політиці підприємства, і щодо держави у цілому є значно ширшим поняттям. Енциклопедія банківської справи термін «фінансова політика» визначає як комплекс дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй повноважень у сфері фінансової діяльності²⁹. Вважаємо, що фінансова політика, зокрема як поняття є складною категорією, що поєднує об'єктивно сформовану, цілісну й відносно відокремлену групу функціонально взаємообумовлених і структурно пов'язаних норм права, які регламентують конкретно визначені суспільні відносини, пронизуючи предмет фінансового права у поєднанні наукових, освітніх, організаційних, економічних заходів. Вона покликана удосконалити фінансову систему держави і сприяти зростанню добробуту у суспільстві шляхом ефективного регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі створення, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів.

«Нова фінансова політика України» – (писали у кризовий 1998 р.), – втілюється у життя через фінансове законодавство. Правові норми, що регулюють фінансові відносини, містяться як у загальних, так і спеціальних, призначених для регулювання тільки фінансових відносин нормативних актах³⁰. Правове регулювання (від лат. *regulare* – спрямовувати, впорядковувати) – один із основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави, є різновидом соціального регулювання. Предмет правового регулювання – правові, політичні, економічні та інші суспільні відносини, упорядкування яких неможливо без використання норм права³¹. Правове регулювання забезпечується системою державних органів законодавчої, виконавчої і судової гілок влади, прокуратурою та іншими органами. Згідно з Основним Законом Рада Національної безпеки України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням (ст. 100); Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної політики та податкової політики (ст. 116); Автономна Республіка Крим розробляє, забезпечує і виконує бюджет Автономної Республіки Крим на основі єдиної податкової і бюджетної політики України. Стаття 116 не містить такої складової фінансової політики як бюджетна політика, що, на нашу думку, розуміється логічно (ст. 118), проте не виправдано додатково підкреслюється (дублюється, чим завантажується текст) як її окрема складова у інших нормах права.

Ефективність правового регулювання – це соціально значимий результат усієї системи юридичних засобів при досягненні прогнозованих цілей захисту прав людини. Цей процес зумовлений рівнем правосвідомості й правової культури громадян. Проблеми правового регулювання фінансової політики в умовах світової фінансової кризи та політичної нестабільності набувають особливого значення при удосконаленні правового режиму регулювання економіки і забезпеченні фінансової стабільності держави. Разом із тим, хоча це і передбачено Основним Законом (ст. 92), в Україні немає закону щодо засад створення і формування фінансового ринку. При цьому необхідно звернути увагу на підходи визначення різними нормативно-правовими актами і довідковими джерелами дефініції *фінансовий ринок*. Нормативно-правовими актами України визначено поняття: ринок цінних паперів, ринок фінансових контрактів, ринок України, ринок товару (товарний ринок), ринок товарів (робіт, послуг), ринок котирувань, проте фінансовий ринок як поняття не визначено. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» визначає *фондовий ринок* (ринок цінних паперів) як сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів). *Ринок України* як поняття визначено у Концепції переходу Української Радянської Соціалістичної Республіки до ринкової економіки від 01 листопада 1990 № б/н³². Закон України «Про концепцію функціонування і розвитку фондового ринку в Україні» від 29 квітня 1994 р. № 277 визначає *ринок цінних паперів*, Постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1789 сформульовано категорію *ринок фінансових контрагентів*. Можна зробити висновок про наявність різних підходів до розуміння окремих базових категорій щодо регулювання фінансових правовідносин, відсутність на сьогодні єдиної державної довготривалої стратегії розвитку із визначенням галузевих сегментів, а тому актуальність подальших наукових досліджень даного напрямку у фінансовому праві не викликає сумніву.

Важливим залишається визначення окремих сегментів фінансового ринку. На нашу думку, комплексне і багатогранне поняття *фінансовий ринок* включає у себе грошову, кредитну та інвестиційну складову, тому в тексті Конституції України можна використовувати більш уніфіковану (просту і зрозумілу) категорію «*фінансовий ринок*» (не дублюючи складовими – грошова, кредитна та інвестиційна), враховуючи, що у міжнародному співробітництві широко використовується термін *глобальний фінансовий ринок*. На авторське переконання, фінансовий ринок як узагальнене поняття має власну структуру (суб'єкт, об'єкт, предмет, потреби, цілі, засоби) і характеризує урегульовану фінансово-правовими нормами систему відносин між державою і різними суб'єктами (зовнішній та внутрішній аспект) завдяки фінансовій діяльності держави у процесі формування, розподілу й перерозподілу, використання фондів грошових коштів (активів), що охоплює усю економіку, управлінську і соціальну сферу та відображає особливості розвитку в конкретний історичний період.

У світі публічної політики, суспільного життя не існує єдиного правильного рішення, різні дійові особи по-різному сприймають політичні проблеми, і формулювання проблеми так само є результатом політичного процесу, як і її вирішення³³. Ідея, що уряд може, розробляючи політику, «вирішувати» проблеми не лише економічного характеру, показала, що суспільні науки починають встановлювати нові відносини з політичним

життям і урядом. У 1930-х роках суспільствознавці, з яких найвідомішим був економіст Джон Мейнард Кейнс, проголосили, що коли уряд хоче мати бодай якісь можливості впоратися з нагальними проблемами, він повинен визнати потребу у більш інформованому, теоретично обґрунтованому підході до управління. У майбутньому, пророчив він, саме ідеї економістів, а не політичні інтереси визначатимуть прийняття рішень³⁴. Корифей російської фінансово-правової науки, перший академік-фінансист І. І. Янжул (українець за походженням: із м. Василькова Київської області) писав, посилаючись на німецького вченого Гоффмана, що фінансова наука – це вчення про суспільне господарство, що має за мету викладення тих правил, яких повинні дотримуватися, здобуваючи матеріальні засоби, необхідні для виконання громадських цілей³⁵. Основоположник вітчизняної науки фінансового права, академік, професор Л. К. Воронова підкреслює: політична функція цієї науки скерована на формування політичної свідомості як співробітників державного апарату, особливо органів державної податкової служби, так і населення, у сфері фінансово-правових відносин, у яких і виявляється воля держави на забезпечення свого функціонування³⁶. Відомий політик-реформатор, вітчизняний економіст С. Л. Тігіпко радить: «Давайте змінимо податкову політику, а після цього зможемо жорстко «запитати» з бізнесу»³⁷ і переконує, що «для початку необхідні дві умови: відповідальна і компетентна державна влада і непохитна політична воля до реалізації проекту розвитку»³⁸.

На нашу думку, недостатньо накреслити найпрогресивніші плани і доклавши спільних зусиль (науковці, практики, громадськість) розробити ідеальні доктрини, стратегії, концепції, програми, проекти розвитку країни, пропагувати проведення реформ, оскільки без ухвалення якісних законів і високої правової культури суспільства очікуваного результату соціально-економічного зростання швидко досягнути неможливо. Однією із передумов існуючих проблем здійснення фінансової діяльності у державі є недоліки побудови фінансової політики з огляду на її короткострокове орієнтування (окремі складові сформовано до 2014, 2015, 2018, 2020, 2030 рр., а не на більш тривалий період. Наприклад, ВМГО «Студентська республіка» здійснюють проект «Новий старт. Стратегія-2050 для України», що передбачає проведення відкритого конкурсу ідей, оргпроектів та наукових розробок щодо інноваційного розвитку України серед різних представників регіонів держави і як підсумок – оргдіяльнісної гри та Стратегічного саміту. Метою проекту є розробка Стратегії-2050 для України, дій з її втілення, створення майданчика для діалогу щодо предмета проекту у будь-якій галузі економіки, бізнесу, освіти, науки та соціальної сфери. Російський економіст М. Кондрат'єв передбачив виникнення депресії 30 років минулого сторіччя, з його теорії впливало виникнення сьогоденішнього економічної кризи, а також подальшої економічної кризи в 2040–2060 рр. нинішнього століття. Чарльз Ліндблом пояснює, що «виважені, впорядковані кроки... не відображають безпосередньо того, як насправді діє процес здійснення політики. Вироблення політики є, навпаки, складним інтерактивним процесом без початку і кінця» і пропонує, щоб у вивченні процесу здійснення політики ми брали до уваги вибори, бюрократію, партії й політиків, а також групи інтересів та ще й звертали увагу на «глибинні сили» – бізнес, нерівність і обмежені можливості аналізу, – що структурують і спотворюють процес здійснення політики³⁹.

Загалом заведено розділяти процес здійснення політики на фази й етапи, починаючи з формулювання й закінчуючи оцінюванням і згортанням політики⁴⁰. Науки про політику мають у два основних підходи, що за припущенням Гарольда Лассвелла можна визначити як знання у процесі здійснення політики та знання самого процесу здійснення політики: «аналіз політики», пов'язаний зі знанням у процесі здійснення політики та для нього; аналіз процесу політики, пов'язаний зі знаннями про формування і впровадження публічної політики⁴¹. Державне управління чи виробники політики не можуть «вирішити» проблеми чи досягти поліпшення того, що спонтанно виникає зі взаємодії вільних осіб і вільних ринків. А там, де вироблення політики справді вимагає участі держави, вона не повинна робити цього створенням монополії на забезпечення, а має стимулювати конкуренцію і забезпечувати, у яких ринкові сили можуть найефективніше й найвигідніше розміщувати (але не перерозподіляти) ресурси⁴².

Актуальним питанням сьогодення є: удосконалення національного законодавства шляхом імплементації та гармонізації із законодавством Європейського Союзу; розроблення і прийняття закону про заходи фінансового контролю за доходами й витратами посадових осіб публічної служби; проведення аналізу законодавства з метою виявлення недоліків, що впливають на здійснення фінансової діяльності держави і реалізацію фінансової політики, формування сучасного фінансового ринку; запровадження навчальних програм для студентів та державних службовців з питань особливостей формування і реалізації фінансової політики; інформування громадськості про розроблені законопроекти щодо фінансової діяльності держави; розміщення соціальної реклами з питань розвитку фінансового ринку.

Фінансова політика як підсистема науки фінансового права є об'єктом конфлікту у законотворчому процесі, оскільки парламентські фракції та уряд можуть мати різну мету, керуватись різними принципами та інтересами, цінностями й цілями при впровадженні певних рішень і реалізації повноважень. Не менш важливим, на нашу думку, залишається проведення інституційної реформи шляхом удосконалення фінансової системи; поліпшення структури органів державної влади та місцевого самоврядування з метою недопущення дублювання функцій і забезпеченням економії коштів на утримання апарату управління; розроблення порядку проведення оцінки ефективності органів фінансового контролю; утворення, наприклад, Національного бюро аудиту та/ або фінансової поліції (фінансової розвідки/розслідувань) з охопленням функцій різних служб (податкова, митна, пробірна, фінансового моніторингу, фінінспекції) щодо виявлення, викриття, припинення злочинів у сфері фінансів, грошового обігу, ухилення від оподаткування.

Незважаючи на заходи, що вживаються з метою подолання кризових явищ у фінансовій сфері, відсутність узгодженої фінансової політики та єдиних підходів до термінології у фінансовому праві, негативно впливає на реалізацію конституційних прав і свобод людини та громадянина, проведення соціальних перетворень та економічний розвиток, викликає недовіру до фінансового сектора, створює негативний імідж держави на міжнародній арені. А тому, на нашу думку, продовження наукових пошуків удосконалення фінансової сфери і фінансового права з метою покращення правового регулювання фінансової політики є виправданим.

¹ Пришва Н. Ю. Проблемні питання предмета та системи фінансового права. // Фінансове право. – № 1(1). – 2007. – С. 16–20. – С. 16

² Пришва Н. Ю. Публічні доходи: поняття та особливості правового регулювання: монографія / Н. Ю. Пришва. – К.: КНТ, 2008. – 200 с. – С. 159.

³ Винницький Д. В. Предмет и система фінансового права // Изд. высш. уч. заведений. Правоведение. – 2002. – № 5. – С. 38.

⁴ Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 6: Т – Я. – 2004. – 768 с.: іл. – С. 277.

⁵ Алисов Е. А. Финансовое право. Учебное пособие. – Х.: Эспада, 1999. – 240 с. – С. 8.

⁶ Воронова Л. К. Фінансове право України: Підручник. – К.: Прецедент; Моя книга, 2007. – 448 с. – С. 13.

⁷ Орлюк О. П. Фінансове право: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с. – С. 6.

⁸ Фінансове право України: Підручник / Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, І. С. Криницький; За ред. М. П. Кучерявенка. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 320 с. – С. 5.

⁹ Воронова Л. К. Вказана праця. – С. 7.

¹⁰ Орлюк О. П. Фінансове право: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с. – С. 26.

¹¹ Фінансове право України: Підручник / Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, І. С. Криницький; За ред. М. П. Кучерявенка. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 320 с. – С. 57.

¹² Пацурківський П., Гаврилюк Р., Хошуляк В. Пострадянська наука фінансового права: деякі підсумки та перспективи розвитку // Юридична Україна. – 2006. – № 6. – С. 35–45. – С. 43.

¹³ Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 4: Н – П. – 2002. – 720 с.: – іл. – С. 628.

¹⁴ Сліпушко О. М. Україна. Енциклопедичний словник. – К.: Аконтіт, 2008. – 768 с. – С. 472.

¹⁵ Там само. – С. 475.

¹⁶ Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 4: Н – П. – 2002. – 720 с.: – іл. – С. 38.

¹⁷ Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 5: П – С. – 2003. – 736 с.: іл. – С. 488.

¹⁸ Отрошко О. В. Основи економічної теорії: макроекономічний аспект: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 222 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – С. 21.

¹⁹ Гальчинський А. С., Єценко П. С. Економічна теорія: Підручник. – К.: Вища шк., 2007. – 503 с.: іл. – С. 28.

²⁰ Там само. – С. 29.

²¹ Парсонс Вейн. Публічна політика: вступ до теорії й практики аналізу політики: Пер. з англ. О. Дем'янчука. – К.: Вид. дім «Кієво-Могилянська академія», 2006. – 549 с. – С. 11.

²² Там само. – С. 45.

²³ Кемпбелл Р. Макконнелл і Стенлі Л. Брю. Аналітична економія, принципи, проблеми і політика, частина 1, Макроекономія. – Львів: Просвіта. – 1997. – С. 290–312. – С. 290.

²⁴ Міжнародні фінанси: навч. посіб. / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук О. М. Мозгового. – К.: КНЕУ, 2005. – 504 с. – С. 413.

²⁵ Сліпушко О. Політичний і фінансово – економічний словник. [Текст] : понад 3000 термінів, понять, імен / О. Сліпушко. – К.: Криниця, 1999. – 390 с.

²⁶ Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. – 3-є видання, виправлене та доповнене. – К.: ТОВ «Знання», КОО, 2000. – 567 с.

²⁷ Вікіпедія: енциклопедія: фінансова політика / <http://ru.wikipedia.org/wiki/.....8F24>.

²⁸ Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін. – К.: НДФІ. – 2004. – 712 с. – С. 15.

²⁹ Енциклопедія банківської справи України. / Редкол.: В. С. Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.: іл. + вкл. 88 с. – С. 529.

³⁰ Фінансове право: навчальний посібник для студентів юрид. вузів та факультетів. – К.: Вентурі, 1998. – 384 с. – С. 3.

³¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 6: Т – Я. – 2004. – 768 с.: іл. – С. 40.

³² Концепція переходу Української Радянської Соціалістичної Республіки до ринкової економіки від 01.11.1990 № б/н.

³³ Парсонс Вейн. Вказана праця. – С. 12.

³⁴ Там само. – С. 35.

³⁵ Воронова Л. К. Вказана праця. – С. 59.

³⁶ Воронова Л. К. Там само. – С. 63.

³⁷ Германова О. Законодавці фіскальної моди // Вісник державної податкової служби України. – № 12. – 2010. – С. 5.

³⁸ Тігішко С. Л. Будьмо чесними у відносинах з бізнесом. // Вісник державної податкової служби України. – № 11. – 2010. – С. 16.

³⁹ Вказана праця. – С. 39.

⁴⁰ Там само. – С. 18.

⁴¹ Там само. – С. 37.

⁴² Там само. – С. 63.

Резюме

У даній статті досліджено окремі питання інституту фінансової політики у системі фінансового права, перспективи реформування фінансової діяльності держави, а також надано авторське бачення удосконалення українського законодавства. Автор вносить пропозиції щодо удосконалення положень нормативно-правових актів, які регулюють окремі питання фінансової політики.

Ключові слова: право, регулювання, реформа, система, фінансова політика.

Резюме

В данной статье исследованы отдельные вопросы института финансовой политики в системе финансового права, перспективы реформирования финансовой деятельности государства, а также представлено авторское видение усовершенствования украинского законодательства. Автор статьи вносит предложения по совершенствованию положений нормативно-правовых актов, регулирующих отдельные вопросы финансовой политики.

Ключевые слова: право, регулирование, реформа, система, финансовая политика.

Summary

This article investigated some issues of financial policy institute in the system of financial law, the prospects for reform of the financial activities of the state, and given the author's vision of improving Ukrainian legislation. The article makes suggestions for improving the provisions of the regulations governing the specific question of financial policy.

Key words: law, regulation, reform the system, financial policy.

Отримано 3.07.2012

Ю. В. БОЖКО

*Юлія Вікторівна Божко, здобувач ННІ ПМК
Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПОРАХ ЩОДО ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Справи щодо правомірності формування платниками податку податкового кредиту з податку на додану вартість (далі – ПДВ), нарахованого на підставі здійснення «сумнівних», на думку податкових органів, господарських операцій (угоди з суб'єктами господарювання, у яких скасована державна реєстрація або реєстрація платником ПДВ, які не звітували до податкових органів або мають суттєву заборгованість зі сплати податків; поставка за угодою реально не відбулася, або договір укладено на умовах, що значно відрізняються від загальноприйнятих тощо) та застосування у цьому зв'язку відповідних штрафних санкцій є найбільш поширеною категорією спорів, що розглядається адміністративними судами щодо ПДВ.

1 січня 2011 р. набув чинності Податковий кодекс України (далі – ПК України)¹, що прогнозовано викликало відповідні зміни в судовій практиці розгляду податкових спорів, у тому числі спорів щодо ПДВ.

На сьогодні наукові дослідження різноманітних проблем у сфері податкових правовідносин та процедури розгляду справ, що виникають з податкових правовідносин, проводили такі вчені, як Р. С. Алімов, Л. С. Анохіна, Ю. В. Бондарчук, І. Л. Бородин, С. В. Буряк, Л. К. Воронова, Я. В. Греца, І. Є. Криницький, О. В. Кузьменко, О. А. Куций, М. П. Кучерявенко, Д. Г. Мулявка, В. Н. Назаров, А. Ю. Осадчий, Ю. С. Педько, І. Ю. Петраш, Г. В. Петров, Є. А. Усенко, Д. Є. Фадєєва, О. М. Федорчук, Ю. В. Шильник, О. І. Шостенко, Ф. О. Ярошенко, К. В. Яценко та інші.

Водночас судовий розгляд податкових спорів завдяки процесуальним засобам, які на даний час є в розпорядженні адміністративного судочинства, має не тільки процесуальне, а й конкретне соціально-економічне значення². Врахування в поточній господарській діяльності нових тенденцій судової практики щодо розгляду податкових спорів з ПДВ, в тому числі, і в частині оцінки адміністративними судами фіктивності/реальності господарських операцій та оцінки первинних документів є важливим для ведення бізнесу й уникнення можливих спорів з контролюючими органами, а у разі їх виникнення – побудови аргументованої правової позиції та формування достатньої для ефективного судового захисту доказової бази.